

DAMIR MARAČIĆ*

Pretraga osobe bez naloga u kaznenom postupku

Sažetak

Dokazna radnja pretraga osobe bez naloga, propisana Zakonom o kaznenom postupku, vrlo je vrijedna kazneno postupovna radnja, nedovoljno često korištena u praksi.

U radu se prikazuju i razrađuju sastavnice naslovljene dokazne radnje, pojedine mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku (dovođenje, uhićenje, europski uhiđbeni nalog), prava okrivljenika, usporedbe obima radnji pregleda i pretrage osobe, korelacija broja uhićenja i provedenih pretraga osobe te pregled hrvatske policijske i sudske prakse na ovome polju.

Cilj je rada afirmacija mogućnosti provođenja pretrage osobe bez naloga i podizanje razine svijesti nadležnih tijela o navedenoj dokaznoj radnji, koja se u pravilu provodi na samome početku otvorenog postupanja prema okrivljeniku te bitno pridonosi dokaznoj vrijednosti kaznenog postupka.

***Ključne riječi:** pretraga, pretraga osobe bez naloga, dovođenje, uhićenje.*

UVOD

Zakon o kaznenom postupku¹ (u daljnjem tekstu: ZKP), u više odredbi propisuje ovlast policije, policijskog istražitelja i državnog odvjetnika za provođenje pretrage osobe bez naloga, navodeći točne okolnosti sukladno s kojima se tako provedena dokazna radnja ima smatrati zakonitom.

Radi se o značajnom kazneno postupovnom instrumentu s kriminalističkim sadržajem, s više pozitivnih aspekata. S kriminalističkog stajališta, to je svakako vjerojatnost pronalaska i osiguranja novih dokaza u postupku, a jednako važan jest i sigurnosni aspekt u smislu zaštite života i tijela svih osoba koje sudjeluju pri provedbi dovođenja i/ili uhićenja, pri čemu se

* Damir Maračić, struč. spec. crim., glavni policijski savjetnik u mirovini, predavač.

¹ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 152/08., 76/09., 80/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19.

misli na policijske službenike, samog okrivljenika, kao i druge osobe zatečene u društvu okrivljenika ili na javnom prostoru gdje je radnje moguće provesti.

Poznavanjem spomenutih mogućnosti i vrijednosti pretrage osobe bez naloga - u najčešćem slučaju policija, ali i državni odvjetnik i istražitelj - u prilici su provesti kvalitetno kriminalističko istraživanje i osigurati dokazni materijal za daljnje uspješno vođenje kaznenog postupka.

1. PRETRAGA

Ovo poglavlje predstavlja pregled pojedinih općenitih pravnih odredbi ZKP-a o pretrazi te podjelu prema vrstama pretrage s obzirom na različite temelje postupanja i parametre pretrage.

1.1. Zajedničke odredbe

„Pretraga je dokazna radnja kojom se uporabom osjetila i njihovih pomagala istražuju i vlastito opažaju činjenice u slučaju postojanja vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo sa svrhom pronalaska počinitelja, sudionika, tragova i predmeta kad je vjerojatno da se oni nalaze u određenom prostoru, kod određene osobe ili na njezinom tijelu“ (Garačić, Novosel, 2018:675).

Za navedenu definiciju pretrage, koja u glavnini uključuje dijelove samog zakonskog teksta, može se reći da je općenita i definira pretragu u širem smislu, na način da se odnosi na sve vrste pretrage prema predmetu, poput pretrage osobe, pretrage doma i drugih prostora te pretrage pokretne stvari i bankovnog sefa.

Bez dvojbe, pretraga je uz očevid i oduzimanje predmeta jedna od izvorišnih dokaznih radnji koja rezultira pronalaskom materijalnih dokaza. Osiguranje materijalnih dokaza ključno je za uspješno vođenje i dovršenje kaznenog postupka te je stoga provedba pretrage temelj završnih akcija za okončanje opsežnih kriminalističkih istraživanja iz svih domena kriminaliteta, ali jednako tako i bitna dokazna radnja pri svakodnevnom policijskom postupanju.

„Danas se pod dokazima podrazumijevaju faktični podaci koji su sadržani u zakonom predviđenim izvorima dokaza ili nositeljima dokaza (osobe, životinje, biljke, stvari, tragovi i slično) na temelju kojih u postupku propisanom pozitivnim propisima nadležno tijelo utvrđuje postojanje ili nepostojanje kaznenog djela, oblik krivnje određene osobe i druge okolnosti od važnosti za donošenje odluke. U širem smislu riječi, dokaz se može definirati i kao utvrđena činjenica koja služi za utvrđivanje drugih činjenica, odnosno bilo što što logički teži da dokaže ili opovrgne činjenicu koja se javlja kao sporno pitanje u sporu, odnosno sudskom slučaju“ (Modly, Mršić, 2014:172-173).

S ciljem zakonitosti i opravdanosti provođenja radnji pretrage, kroz zajedničke odredbe (članci od 240. do 250.), ZKP propisuje niz pravnih kontrolnih mehanizama. Propisane su odredbe koje uključuju osnovna načela zakonitosti, razmjernosti, pravovremenosti (žurnosti), tajnosti i metodičnosti. Radi se o općem definiranju pretrage, metodici i vremenu provođenja, odredbama o tijelima koja određuju pretragu u slučaju izdavanja pisanog obrazloženog naloga

(sudac istrage, državni odvjetnik), tijelima koja mogu provesti pretragu (državni odvjetnik, istražitelj² ili policija), odredbe o situacijama pretrage bez naloga ili odgode uručjenja naloga prije pretrage, izvješćivanju, postupanju s oduzetim predmetima, kao i razlozima kada se zapisnik o pretrazi i dokaz pribavljen pretragom ne mogu upotrijebiti kao dokaz o postupku. Sve spomenute zakonske odredbe temelj su daljnjeg faktičnog postupanja nadležnih tijela, a njihova je primjena jamac zakonitosti i pravovaljanosti korištenja dokaza pribavljenih na taj način.

1.2. Vrste pretraga

Pretrage je moguće klasificirati po više osnova:

- a) prema predmetu pretrage: pretraga doma i drugih prostora, pretraga pokretne stvari i sefa te pretraga osobe;
- b) prema vremenu i okolnostima provođenja radnje: redovita (planirana) i hitna (situacijska, iznenadna, inicirana zapaženim i utvrđenim okolnostima i spoznajama);
- c) bez naloga, s nalogom i s odgodom predaje naloga.

Predmet pretrage sam po sebi definira razlike i specifičnosti u smislu provođenja pretrage. Pretraga osobe kao tema ovog rada podrobnije se opisuje u nastavku.

Ostale dvije klasifikacije pretrage, prema osnovu vremena i okolnosti provođenja radnje te s nalogom, bez naloga ili s odgodom predaje naloga, međusobno se isprepleću.

Kao tipični primjer redovite pretrage možemo navesti pretragu koja se provodi pri postojanju osnova sumnje na počinjenje kaznenog djela pri čemu policija inicira postupanje prema počinitelju bez prethodne koordinacije s državnim odvjetništvom. Naime, u smislu pribavljanja novih dokaza koji bi potvrdili opstojnost osnova sumnje, policija samoinicijativno nadležnom državnom odvjetništvu predlaže provođenje određene pretrage, a koji prijedlog nadležni državni odvjetnik razmatra te ukoliko ga drži osnovanim, podnosi pismeni zahtjev sucu istrage za izdavanje naloga za pretragu, po izdavanju kojega policija provodi predloženu pretragu.

Naredni primjer redovite, ali i planirane pretrage, može se navesti kroz slučajeve koordiniranog zajedničkog rada policije i državnog odvjetništva, u situacijama opsežnih i dugotrajnih kriminalističkih istraživanja, koja završavaju koordiniranom završnom akcijom, za uspješnost koje je među ostalim neophodno pomno planiranje i pravodobnost ishođenja naloga za pretragu.

Pretrazi se može pristupiti i bez prethodne predaje naloga, pouke o pravima te poziva za predaju osobe ili stvari i to u slučajevima: kada se pretpostavlja oružani otpor; kada je nužno da se pretraga obavi iznenada kod sumnje na kaznena djela koja je počinila grupa ili zločinačka organizacija, odnosno zločinačko udruženje ili koja su počinjena u sastavu zločinačkog udruženja ili čiji su počinitelji povezani s inozemstvom; kada se pretraga ima obaviti u javnim prostorijama; kada postoji sumnja da bi prethodno davanje upozorenja omogućilo sakrivanje, uništenje ili oštećenje predmeta ili tragova koji se trebaju oduzeti; kada

² Istražitelj i financijski istražitelj jest osoba koja je prema posebnom propisu donesenom na osnovi zakona ovlaštena provoditi dokazne i druge radnje, članak 202. stavak 2. točka 23. ZKP-a.

postoji sumnja da bi prethodno davanje upozorenja ugrozilo sigurnost osobe koja poduzima pretragu i/ili ako je vlasnik ili posjednik doma ili pokretne stvari nedostupan.

U pogledu hitne, situacijske, iznenadne pretrage bez naloga, najčešće se radi o pretrazi osobe zatečene i uhićene na počinjenju kaznenog djela, odnosno kada je to prijeko potrebno pri provođenju očevida mjesta počinjenja kaznenog djela, a što se detaljnije obrazlaže kroz ovaj rad.

1.3. Preispitivanje odredbi ZKP-a glede pretrage

Iako jedan od osnovnih zakona kojima se regulira osjetljiva materija zadiranja u temeljna ljudska prava, ZKP je u posljednjih dvadeset godina u više navrata bio predmet izmjena i dopuna.

S tim u vezi valja podsjetiti i na to da su Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske iz 2012. godine i Smjernice Ministarstva pravosuđa za reformu ZKP-a u 2013. godini, uvjetovale veliko preispitivanje odredbi ZKP-a i opsežne izmjene navedenog Zakona.

O spomenutome govori citat iz sažetka izvornog znanstvenog rada (Đurđević, 2012) „Ustavni sud je odlukom od 19. srpnja 2012. utvrdio neustavnost i nesuglasnost s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ne samo većeg broja odredaba ZKP/08. već i cijelog zakona utvrdivši postojanje strukturalnih te načelnih manjkavosti protivnih Ustavu RH. Stoga je ne samo ukinuo odredbe 43. članka ZKP/08. već je nametnuo zakonodavcu ispunjenje niza pozitivnih ustavnih obveza. Država donošenjem ZKP/08. nije prošla test iz kaznenog procesnog prava jer nije pronašla pravu mjeru odnosno ravnotežu između dviju oprečnih zadaća ZKP: učinkovitosti i zaštite ljudskih prava.“

Međutim, iako su u ZKP/08. postojale određene povrede prava glede pretrage općenito (povrede prava na privatnost, pravo na poštovanje osobnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja), one nisu utvrđene u dijelu koji je regulirao pretragu osobe bez naloga. To daje dodatnu potvrdu i pravnu uvjerljivost za provedbu navedene ovlasti.

Vrijedi istaknuti i to kako je pretraga osobe bez naloga pod istim uvjetima bila propisana i prethodnim Zakonom o kaznenom postupku³, člankom 216. stavkom 3.

2. PRETRAGA OSOBE BEZ NALOGA

Sukladno s odredbom članka 246. stavka 4. ZKP-a policija ima ovlast za provođenje pretrage osobe bez naloga prilikom izvršenja naloga o dovođenju ili uhićenja, uz uvjet vjerojatnosti da osoba posjeduje sredstvo za napad ili vjerojatnosti da je u posjedu i da bi mogla odbaciti, sakriti ili uništiti predmete ili tragove koje treba od nje oduzeti kao dokaz u postupku.

Ujedno, u smislu odredbi članka 246. stavka 1. ZKP-a pretragu osobe bez naloga mogu provesti državni odvjetnik, istražitelj ili policija. Radi se o zakonskoj ovlasti provođenja pretrage bez naloga prilikom očevida mjesta počinjenja kaznenog djela za koje se progoni

³ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 62/03., 178/04., 115/06.

po službenoj dužnosti u slučaju kada je to prijeko potrebno radi otklanjanja opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega ili radi osiguranja tragova i dokaza koji su u neposrednoj vezi s kaznenim djelom zbog kojeg se obavlja očevid, uz izuzeće u slučaju pretrage doma ili prostora iz članka 256. ZKP-a.

Prema (Kos i dr., 2014:210), iznimke provođenja pretrage bez naloga „temelje (se) na načelu nužnosti (prijeko potrebno) - to jest: isključivo obuhvaćaju slučajeve u kojima bi protek vremena za ishođenje sudskog naloga mogao naštetiti interesima otkrivanja počinitelja kaznenog djela zbog gubitka tragova i dokaza koji su u neposrednoj vezi s kaznenim djelom zbog kojeg se obavlja očevid ili ako je to prijeko potrebno radi otklanjanja opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega“.

U praksi, državni će odvjetnik provesti pretragu samo u posebno osjetljivim slučajevima kada bi to bilo potrebno kako bi se isključila bilo kakva mogućnost prigovora u svezi nezakonitosti pretrage, što je iznimno rijetko glede pretrage osobe.

2.1. Dovodenje i uhićenje

Dovođenje i uhićenje kao mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku vrlo su bitne u kontekstu ovog rada glede provođenja policijske ovlasti pretrage osobe bez naloga. Razlog leži u činjenici da se pretraga osobe bez naloga najčešće može provesti isključivo pri provođenju spomenutih mjera.

Policija je prigodom provedbe dovođenja i uhićenja dužna uhićenika obavijestiti o njegovim pravima.

2.1.1. Dovodenje

Dovedbeni nalog izdaje sud, a izvršava ga policija.

Sud će izdati dovedbeni nalog u slučajevima: donesenog rješenja o istražnom zatvoru, ako uredno pozvani okrivljenik ne dođe, a svoj izostanak ne opravda; ako se nije mogla obaviti uredna dostava poziva, a iz okolnosti očito proizlazi da okrivljenik izbjegava primiti poziv te u slučaju kada okrivljenik koji je lišen slobode želi prisustvovati ročištu.

Dovedbeni nalog iznimno može izdati policija, u slučajevima neodazivanja na poziv za ispitivanje osumnjičenika u kojem je bio upozoren da će biti prisilno doveden ukoliko se ne odazove te ako iz okolnosti očito proizlazi da odbija primitak poziva.

Policija može i bez dovedbenog naloga u svoje službene prostorije dovesti okrivljenika kojem treba uručiti poziv, kada je adresa osobe nepoznata, a osobu je pronašla policija po zahtjevu suda ili državnog odvjetnika.

Također, ako se neka uredno pozvana osoba ne odazove na poziv državnog odvjetnika, potonji sudu može predložiti izdavanje dovedbenog naloga.

2.1.2. Uhićenje

Sukladno s odredbama članka 202. stavka 2. točaka 5. i 6. ZKP-a, uhićenje je prisilno zadržavanje neke osobe pod sumnjom da je počinila kazneno djelo, dok je uhićenik osoba prema kojoj je primijenjena mjera uhićenja.

Policija je ovlaštena uhititi:

- 1) osobu protiv koje izvršava dovedbeni nalog te rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru,
- 2) osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoji neki od razloga⁴ za određivanje istražnog zatvora iz članka 123. ovog Zakona,
- 3) osobu zatečenu u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti.

Gore navedena pravna norma citirana je iz članka 107. ZKP-a i sama za sebe govori o policijskoj ovlasti uhićenja. Radi se o normi koju bi svaki policijski službenik morao poznavati i primjenjivati na zakonit način, budući da predstavlja iznimno zadiranje u slobodu građana te kako bi se osiguralo funkcioniranje pravne države te povjerenje u funkcioniranje sustava.

U smislu zaštite prava uhićenika i poštovanja odredbi članka 5. *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*⁵ sa svakim se uhićenikom mora postupati čovječno i mora se poštovati njegovo dostojanstvo. Zakonom je ujedno propisano da se prilikom uhićenja uhićeniku mora odmah predati pisana pouka o pravima⁶ te ako se ona nije mogla predati,

⁴ Čl. 123. ZKP-a

(1) Istražni zatvor se može odrediti ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo i ako:

- 1) je u bijegu ili osobite okolnosti upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se, ne može se utvrditi njezina istovjetnost i slično),
- 2) osobite okolnosti upućuju na opasnost da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili da će ometati kazneni postupak utjecajem na svjedoke, vještake, sudionike ili prikrivače,
- 3) osobite okolnosti upućuju na opasnost da će ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo, ili da će počinuti teže kazneno djelo za koje je prema zakonu moguće izreći kaznu zatvora od pet godina ili težu kaznu, kojim prijeti,
- 4) je istražni zatvor nužan radi neometanog odvijanja postupka za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora i kod kojeg su okolnosti počinjenja kaznenog djela posebno teške,
- 5) okrivljenik koji je uredno pozvan izbjegava doći na raspravu.

⁵ Narodne novine 6/99.

⁶ Odredbe članka 108.a. ZKP-a propisuju sadržaj obavijesti koje moraju biti sadržane u pouci o pravima.

(1) Pouka o pravima uhićenika sadrži obavijest o:

- 1) razlozima uhićenja i osnovama sumnje,
- 2) pravu da nije dužan iskazivati,
- 3) pravu na branitelja po vlastitom izboru ili na branitelja postavljenog s liste dežurnih odvjetnika,
- 4) pravu na tumačenje i prevođenje sukladno članku 8. ovog Zakona,
- 5) pravu da se na njegov zahtjev o uhićenju izvijesti obitelj ili druga osoba koju on odredi,
- 6) pravu stranog državljanina da će na njegov zahtjev o uhićenju odmah biti obaviješteno nadležno konzularno tijelo ili veleposlanstvo te će mu se s njima bez odgađanja omogućiti kontakt (članak 116. ovoga Zakona),
- 7) pravu na uvid u spis predmeta sukladno odredbama ovog Zakona,
- 8) pravu na hitnu medicinsku pomoć,
- 9) tome da lišenje slobode od trenutka uhićenja do dovođenja sugu istrage može trajati najdulje 48 sati, a za

policija mora uhićenika odmah upoznati, na njemu razumljiv način, s pravima iz članka 7. stavka 2. točke 1. do 4. ZKP-a, odnosno, mora biti odmah na njemu razumljiv način obaviješten o razlozima uhićenja, poučen da nije dužan iskazivati, poučen da ima pravo na stručnu pomoć branitelja kojega može sam izabrati, poučen da će nadležno tijelo, na njegov zahtjev, o uhićenju izvijestiti njegovu obitelj ili drugu osobu koju on odredi te će se poučiti i o drugim pravima propisanim relevantnom odredbom ZKP-a.

Nakon predaje pouke o pravima, policija će uhićenika pitati je li istu razumio te ukoliko uhićenik izjavi da nije, policija će ga o njegovim pravima poučiti na njemu razumljiv način.

Sve navedeno poduzima se u cilju zaštite temeljnih prava uhićenika, ali je ujedno bitno osiguranje zakonitosti daljnjeg postupka.

U tablici 1 uvršteni su statistički podaci Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske o broju uhićenja osoba na temelju članka 107. st. 1. t. 2. i 3. ZKP-a na području Republike Hrvatske, za razdoblje od 2015. do 2019. godine. Valja napomenuti kako do svibnja 2019. godine nije vođena statistika uhićenja osoba na temelju članka 107. st. 1. t. 1. ZKP-a, a od navedenog je datuma vođenje statistike o uhićenjima unaprijeđeno i za iduće razdoblje bit će moguće crpiti podatke o uhićenjima osoba na temelju svih temelja uhićenja.

Tablica 1: Prikaz broja uhićenih osoba na temelju članka 107. st. 1. t. 2. i 3. ZKP-a na području Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2019. godine

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2015.-2019.
Broj uhićenih osoba za kaznena djela iz čl. 21. Zakona o USKOK-u	257	380	258	282	104	1281
Broj uhićenih osoba po ostalim kaznenim djelima	9829	9306	9567	10.008	11.034	49.744
Ukupni zbroj uhićenih osoba	10.086	9686	9825	10.290	11.138	51.025

2.1.3. Uhićenje po europskom uhidbenom nalogu

Uhićenje osobe po europskom uhidbenom nalogu, kao zasebna kategorija razloga uhićenja osobe od strane policije, zbog svoje specifičnosti zahtijeva zasebni odjeljak kroz ovaj rad.

Izdavanje europskog uhidbenog naloga pretpostavlja ispunjenje određenih uvjeta propisanih Zakonom o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije (u daljnjem tekstu: ZPSKS-EU). Europski uhidbeni nalog može biti izdan sa svrhom kaznenog progona ili izvršenja kazne zatvora, odnosno mjere koja uključuje oduzimanje slobode, a za njegovo izdavanje u Republici Hrvatskoj nadležna su općinska i županijska državna odvjetništva te općinski i županijski sudovi. Pravni temelj⁷ i kriteriji

kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do jedne godine najdulje 36 sati.

(2) Uhićenik ima pravo zadržati pouku o pravima za vrijeme lišenja slobode.

⁷ Okvirna odluka Vijeća 2002/584/PUP od 13. lipnja 2002. godine o europskom uhidbenom nalogu i postupcima predaje između država članica.

za izdavanje europskog uhidbenog naloga određeni su popisom kategorija kaznenih djela, visinama propisanih kazni zatvora odnosno visinama već izrečenih kazni zatvora.

Prema (Turudić i dr., 2014:74) „Odluka na kojoj počiva izdavanje europskog uhidbenog naloga u svrhu kaznenog progona je rješenje o oduzimanju slobode ili sudska odluka s jednakim učinkom, koje Republika Hrvatska, na temelju načela međusobnog priznanja, kao država članica Europske unije, automatski priznaje i postupa po tome kao da se radi o rješenju ili odluci domaćeg pravosudnog tijela.“ Dakle, prilikom izvršavanja europskog uhidbenog naloga službenici tijela koja postupaju po europskom uhidbenom nalogu, dužni su primijeniti mjere i radnje u skladu s domaćim pravom, pa iz navedenoga slijedi da nema prepreka za provođenje i radnje pretrage sukladno s propisima RH, uključujući i pretragu osobe bez naloga u slučaju ispunjenja zakonskih pretpostavki.

Primjer sudske prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske zorno objašnjava primjenu i postupanje u skladu s gore navedenim citatom.

„U podnesenoj žalbi tražena osoba zahtijeva preispitivanje zakonitosti tjeeralice izdane po francuskim nadležnim tijelima, tvrdeći da nikada nije dobio poziv francuskog suda, a što treba, između ostalog, prethoditi njenom izdavanju, u smislu Zakona o kaznenom postupku koji se primjenjuje u Republici Hrvatskoj.

U navedenom žalitelj nije u pravu jer se postupak u Francuskoj ne vodi po zakonima Republike Hrvatske pa da bi se po odredbama Zakona o kaznenom postupku koji je na snazi u Republici Hrvatskoj mogle preispitivati poduzete radnje pred francuskim sudovima.

Nadalje, žalbom se osporava počinjenje djela, međutim, kazneni postupak se i vodi u svrhu utvrđenja da li je okrivljena osoba počinila inkriminirana kaznena djela, pa sve prigovore u tom pravcu tražena osoba može isticati pred nadležnim sudom pred kojim se vodi postupak.

Za sada takva sumnja postoji, jer se pred Visokim sudom u Nancyju u Republici Francuskoj vodi kazneni postupak zbog počinjenja kaznenih djela navedenih u izreci pobijanog rješenja, a što je utvrđeno na temelju europskog uhidbenog naloga, a osim toga i sam žalitelj u žalbi navodi da je u tom postupku bio u pritvoru 14 mjeseci, pa je stoga neosnovan i taj žalbeni navod.“ (Iz spisa KŽ-eun-3/13 od 31. srpnja 2013.)

Slijedom svega naprijed navedenog, uhićenje osobe po europskom uhidbenom nalogu odnosno upozorenju iz Schengenskog informacijskog sustava⁸ ima se provesti prema odredbama ZPSKS-EU i odredbama ZKP-a koje uređuju mjeru uhićenja osoba, a samim tim i izvršenje pretrage osobe bez naloga.

2.2. Pretraga osobe bez naloga tijekom očevida

Očevid je kazneno postupovna radnja s najvećom količinom kriminalističkog sadržaja. Spomenutom dokaznom radnjom činjenice se utvrđuju ili razjašnjavaju opažanjem vlastitim osjetilima i njihovim pomagalima⁹.

⁸ Prema (Turudić i dr., 2014:57) „Schengenski informativni sustav (SIS) je zajednički informacijski sustav koji omogućuje nadležnim tijelima u državama članicama suradnju u razmjeni podataka te predstavlja važno sredstvo za primjenu odredaba schengenske pravne stečevine, uključene u okvir Europske unije“.

⁹ Čl. 304. ZKP-a.

Hitnost odnosno pravovremenost provođenja očevida bitno pridonosi kvaliteti poduzete radnje, što je nerijetko presudno za daljnji tijek kaznenog postupka. Posebice se to ogleda u dijelu fiksiranja tragova kaznenog djela na mjestu, objektu provođenja očevida. Očevid proveden neposredno nakon otkrivanja počinjenja kaznenog djela neponovljiva je dokazna radnja u smislu njezina sadržaja i spoznajne vrijednosti te je s razlogom uvršten među hitne dokazne radnje.

Poveznica između očevida i pretrage osobe bez naloga, može se izvesti iz zajedničkih odredbi ZKP-a o pojedinim slučajevima pretraga bez naloga. Kao što je već prije navedeno, provođenje pretrage bez naloga tijekom očevida mjesta počinjenja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, moguće je provesti u slučaju ispunjenja striktnih zakonskih pretpostavki, propisanih člankom 246. stavkom 1. ZKP-a i to odmah ili najkasnije osam sati nakon što je kazneno djelo otkriveno.

Navedena odredba obuhvaća i pretragu osobe bez naloga, što je u ovlasti tijela koje provodi očevid, što može biti državni odvjetnik, istražitelj ili policija.

2.3. Svrha provođenja pretrage osobe bez naloga

Iako bi gore navedene odredbe o zaštiti postupovnih prava okrivljenika ukazivale na opravdanost prvenstvenog postupanja uz nalog nadležnih tijela za provođenje pretrage, u samom zakonskom opisu pretrage osobe bez naloga iz članka 246. stavka 1. i 4. ZKP-a ogleda se svrha takve pretrage, a radi se o aspektu sigurnosti i aspektu osiguranja dokaza.

S aspekta sigurnosti iz zakonskog teksta koji propisuje mogućnost provođenja pretrage osobe bez naloga jasnim proizlazi da je isto moguće uz ispunjenje vjerojatnosti da osoba prema kojoj se ovlast primjenjuje posjeduje oružje ili oruđe za napad, što je potrebno prioritarno provjeriti i pretražiti u smislu sigurnosti svih sudionika u postupanju. Ako se takvo oružje ili oruđe pronađe, ono se privremeno oduzima od okrivljenika, a ako se sumnja pokaže nepotvrđenom, ostaje činjenica da okrivljenik nije u posjedu takvih predmeta. Budući da se radnja pretrage odvija u okolnostima uhićenja odnosno dovođenja, osoba ostaje pod nadzorom policije i pravilno postupanje s takvom osobom jamči sigurnost tijekom cijelog daljnjeg tijeka postupka. Jednako tako, aspekt sigurnosti jedan je od mogućih preduvjeta za provođenje pretrage bez naloga tijekom očevida.

S aspekta osiguranja dokaza, opravdanost pretrage osobe bez naloga pretpostavlja potrebu da osoba kod sebe posjeduje tragove ili predmete koji bi mogli poslužiti u daljnjem postupku, a da bi ih mogla odbaciti, sakriti ili uništiti; pretragom osobe bez naloga takvi dokazi bi se i pronašli i osigurali, što onemogućava rizik za eventualno manipuliranje njima. Ako se takvi dokazi ne pronađu, ostaje utvrđenje da je okrivljenik pretražen s tim ciljem, što je također od koristi u daljnjem postupku te ima određenu dokaznu vrijednost.

Da bi se osiguralo uspješno provođenje predmetne dokazne radnje potrebno ju je provesti pravovremeno, bez odgode. Upravo se zato i provodi bez naloga, bez nazočnosti svjedoka i branitelja.

Prema (Pavlović, 2017:692), „Stupanj vjerojatnosti ovisi o konkretnoj situaciji, prethodnom ponašanju počinitelja i nizu drugih okolnosti. U svakom slučaju ocjena o potrebi poduzimanja hitne pretrage bez naloga mora biti takva da se, *prima facie*, ne može zaključiti da je riječ o ishitrenoj i nepotrebno poduzetoj dokaznoj radnji.“

Kratka vremenska odgoda izvršenja pretrage osobe bez naloga ipak je dopuštena unatoč potrebi žurnosti izvršenja radnje. Jedan od primjera za navedenu situaciju bio bi ukoliko bi se početak izvršenja dovođenja ili uhićenja provodio na javnom prostoru, koji ne jamči sigurnost i diskreciju osobi prema kojoj se radnja provodi, kao ni samim izvršiteljima radnje i javnosti. Kako bi se osigurali uvjeti isključenja javnosti, takvu odgodu potrebno je provesti uz poštovanje dostojanstva osobe i svih uvjeta opće sigurnosti. Opća je sigurnost ujedno i jedan od razloga zbog kojeg se sama pretraga i poduzima (oružje ili oruđe) te će se pretraga osobe izvršiti na (za to) prikladnu mjestu.

U svakom slučaju pretraga osobe mora se provoditi na način kojim se čuva dostojanstvo¹⁰ osobe koja se pretražuje.

Iako se radi o dokaznoj radnji koja se obavlja na mjestu događaja, u trenutku zatjecanja osobe, i u konkretnom slučaju valja zadovoljiti nužne formalnosti kako bi rezultati dokazne radnje kasnije bili adekvatno korišteni u daljnjem postupku. Tu potpada i potreba sastavljanja zapisnika o pretrazi i izvješća, koje je policija dužna odmah predati nadležnom državnom odvjetništvu. Upravo zbog specifičnosti ove dokazne radnje koja se obavlja bez naloga nadležnog pravosudnog tijela te kao takva predstavlja izuzetak od pravila, zapisnik valja ispuniti temeljito s navođenjem svih bitnih podataka i okolnosti koje su od važnosti za provođenje spomenute radnje (opis pronađenih predmeta, gdje su pronađeni i sl.). Osoba koja je poduzela radnju, kao i osoba nad kojom je obavljena pretraga, potpisuju zapisnik, a ukoliko ga osoba koja je pretražena odbije potpisati - to je nužno zabilježiti u zapisniku i navesti razloge odbijanja. Jednako tako - ukoliko je bilo kakvih prigovora na zapisnik - i to je potrebno navesti u zapisniku. Spomenuto je regulirano člancima 82. - 85. i člankom 248. ZKP-a, a predmetni je zapisnik dokument koji ujedno potvrđuje zakonitost provedene radnje pretrage te se kao dokaz izvodi u daljnjem tijeku postupka; te je stoga bitno da točno i realno opisuje poduzetu radnju.

2.3.1. Sudska praksa

Iz odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske niže se citira dio koji se odnosi na pravne norme i nužnost pravilnog vođenja zapisnika i izvješća o pretrazi osobe te njihove dostave nadležnim tijelima.

Pritom nepostupanje po odredbi čl. 216. st. 4. ZKP, koja propisuje da su u slučaju obavljanja pretrage bez naloga redarstvene vlasti dužne zapisnik o pretrazi i izvješće odmah podnijeti istražnom sucu, odnosno nadležnom državnom odvjetniku, suprotno mišljenju žalitelja, iako predstavlja kršenje odredba kaznenog postupka, nema za posljedicu nezakonitost ti dokaza, jer sam dokaz nije pribavljen povredom odredaba kaznenog postupka, a propuštanje podnošenja izvješća trebalo je uslijediti po pribavljanju dokaza, te ni zakonom o kaznenom postupku, niti nekim drugim propisom nije propisano da će takvo propuštanje rezultirati nezakonitošću tog dokaza. (Iz odluke VSRH, I Kž-757/01-3 od 8. studenoga 2001.)

¹⁰ (Čl. 241. st. 1. ZKP-a) Pretraga osobe mora se provoditi na način kojim se čuva dostojanstvo osobe koja se pretražuje.

2.4. Razlika primjene radnji pregleda i pretrage osobe

Sadržaji pojedinih policijskih radnji ponekad su podudarni, iako različiti s aspekta dokazne snage. Slučaj je to i pri primjeni izvidne radnje pregleda i dokazne radnje pretrage osobe (s nalogom i bez naloga) pa će stoga sastavnice odnosa navedenih radnji biti posebno razrađene kroz ovaj podnaslov.

2.4.1. Provođenje pregleda osobe

Pregled osobe propisan je zakonskim normama Zakona o policijskim poslovima i ovlastima¹¹ (u daljnjem tekstu: ZoPPO) u dijelu policijske ovlasti *Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava*.

Radi jednostavnije usporedbe izvidne radnje pregleda i dokazne radnje pretrage, kao uvod valja citirati, prema (Gluščić, Veić, 2015:130), „Osoba je svako živo ljudsko biće. Predmet je svaka stvar koju osoba nosi sa sobom, ima u svom posjedu ili prometnom sredstvu. Pregled se poduzima kao kriminalistički pregled ili sigurnosni pregled. Kriminalistički pregled se poduzima kad postoje osnove sumnje da se kod osobe ili u njenu vozilu nalazi počinitelj, tragovi ili drugi dokazi koji će se pregledom pronaći. Sigurnosni pregled je preduvjet ostvarivanja određenog osobnog cilja građana. Pregled se obavlja uporabom osjetila (promatranjem, slušanjem, opipom i sl.) bez ulaženja u zatvorene i/ili zaključane dijelove, korištenjem tehničkih uređaja i službenih pasa.“

Nadalje, prema (Veić i dr., 2009:106-107) „Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava predstavlja podskupinu unutar instituta pregleda. Pregled osobe seže do vanjskih površina predmeta pregleda kakve postoje u momentu pregleda. Pregled osobe znači usmjereno opažanje putem tjelesnih osjetila: odjeće, obuće, vanjskih proteza (slušni aparat, štap, naočale), stvari u neposrednoj, fizičkoj detenciji osobe, iznimno i druge osobe koja se nalazi u takvoj detenciji (kao dojenče u naručju) te pod istim uvjetima tijela životinje koja je u fizičkoj detenciji osobe. Kod pregleda osobe ne smiju se skidati proteze unutar tijela (primjerice zubalo) ili proteze tjelesnih udova ili dijelova tijela. Ne smije se nikako upotrijebiti sredstvo istražne tehnike koje može ugroziti ili oštetiti zdravlje osobe, s obzirom na posebne okolnosti (primjerice, ugrađen stimulator rada srca).“

Navedeni citati zorno opisuju količinu dozvoljenih izvidnih radnji prilikom provođenja pregleda osobe.

2.4.1.1. Sudska praksa

O razlici pregleda i pretrage osobe stav je zauzeo i Vrhovni sud Republike Hrvatske, primjerice u odluci, čiji se dio niže citira.

Kod tako utvrđenog postupanja djelatnika policije, ovaj sud drugog stupnja ocjenjuje da se u konkretnom slučaju, a s obzirom na mjesto pronalaska droga (u unutrašnjosti rukava

¹¹ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Narodne novine 76/09., 92/14., 70/19.

jakne) poduzimanje radnje navedenog djelatnika zadiranjem njegove lijeve ruke u unutrašnjost rukava jakne, radilo o osobnoj pretrazi, a ne pregledu optuženika...

... Osobni pregled kao izvid kaznenog djela ... obuhvaća samo pregled vanjskih dijelova odjeće i obuće određene osobe, a svako daljnje pretraživanje te odjeće, obuće ili tijela osobe predstavlja dublje zadiranje u njezinu privatnost, zbog čega je tu radnju potrebno provesti u zakonom propisanoj formi, tj. kao istražnu radnju pretrage osobe...

(Iz odluke VSRH, I Kž-640/06-3 od 7. ožujka 2007.)

Policajci u konkretnom slučaju nisu pretraživali odjeću, obuću, niti površinu tijela optuženika, niti pokretne stvari koje on nosi ili su u njegovom posjedu. Kada optuženik od sebe odbacuje svoju pokretnu stvar, kao što je to učinio sa svojom torbicom kritične zgrade, na taj način on se dragovoljno odriče posjeda nad tom stvari, jer procjenjuje da je za njega povoljnije da ostane bez posjeda te stvari nego da ju i dalje drži. Dakle, časom odbacivanja pokretne stvari ona prestaje biti posjed optuženika i stoga više nema potrebe da se pretraga te stvari vrši uz nalog suda. Odbacivanjem stvari, i to na javnom mjestu, dotadašnji posjednik je nedvojbeno manifestirao da se time odriče i prava na zaštitu privatnosti u pogledu te stvari, tako da policiji nije potreban nalog suda da bi utvrdila što se u odbačenoj pokretnoj stvari nalazi. Prema tome, time što su policajci uzeli i bez naloga suda pregledali torbicu koju je prethodno optuženik odbacio, nisu postupili nezakonito i dokazi koji su na taj način prikupljeni nisu nezakoniti dokazi iz čl. 9. ZKP/97., tako da je na njima sud prvog stupnja mogao utemeljiti svoju odluku, ali ne s argumentacijom da se radi o postupanju redarstvenih vlasti po čl. 216. st. 3. i čl. 184. st. 1. ZKP/97. (Iz odluke VSRH, I Kž-1025/2006-3 od 5. lipnja 2007.)

2.4.2. Provođenje pretrage osobe

Zakonska odredba članka 251.¹² stavka 1. ZKP-a navodi kako pretraga osobe obuhvaća pretraživanje odjeće, obuće, površine tijela, pokretnih stvari koje osoba nosi ili su u njezinu posjedu, sredstva prijevoza kojim se koristi u vrijeme pretrage te prostora u kojem je osoba zatečena u vrijeme provođenja pretrage (osim doma).

Općenite odredbe o pretrazi osobe propisuju: način izvršenja pretrage osobe s popisom pojedinih radnji, tko provodi radnju pretrage osobe glede spola uhićenika i službene osobe,

¹² Čl. 251. ZKP-a.

1) Pretraga osobe obuhvaća pretraživanje odjeće, obuće, površine tijela, pokretnih stvari koje osoba nosi ili su u njezinu posjedu, sredstva prijevoza kojim se koristi u vrijeme pretrage te prostora u kojem je osoba zatečena u vrijeme provođenja pretrage, osim doma.

(2) Pretragu osobe provodi osoba istoga spola, osim ako to s obzirom na okolnosti provođenja pretrage nikako nije moguće. Okolnosti zbog kojih je pretragu provela osoba drugog spola unose se u zapisnik o pretrazi.

(3) Pri pretrazi osobe ne smije se ulaziti u tijelo osobe koja se pretražuje, niti se od tijela smiju odvajati nadomjesci dijelova tijela ili pomagala tjelesnih organa pričvršćena uz tijelo (proteze i slično).

(4) Ako pri pretrazi treba ući u tjelesne šupljine, odvojiti od tijela nadomjeske tjelesnih organa ili ako se pojavi sumnja da pretraga izravno ozbiljno ugrožava zdravlje osobe koja se pretražuje, tijelo koje provodi pretragu zastat će s njezinim provođenjem i u roku od tri sata postupiti prema članku 326. stavku 3. i 4. ovog Zakona. Ako se u navedenom roku ne može nastaviti pretragu, izvijestit će se o tome državnog odvjetnika i obustaviti pretraga.

zabranu postupanja glede tjelesnog integriteta osobe s uputom o daljnjem postupanju ukoliko je potrebno poduzeti radnje koje prelaze ovlasti pretrage osobe.

Prema (Pavlović, 2017:702) „Koncipiranost pretrage osobe (čl. 251.) upozorava na razgraničenje te dokazne radnje od pregleda osobe. Određenost njihovih granica značajno utječe na zakonitost pretrage te na opasnost da dokazi pribavljeni nezakonitom pretragom ne budu plodovi otrovne voćke na kojima se ne može utemeljiti sudska presuda.“

Vrijedi naglasiti i prema (Garačić, Novosel, 2018:711), citirano od (Pavišić i drugi, 1998), „Pretraga na tijelu osobe uključuje pretragu površine tijela. U to ulaze i šupljine tjelesnih nabora, kosa, prostori na tijelu obrasli dlakama. Ova pretraga se sastoji od fizičkog istraživanja osjetom vida, opipom, sluhom povećalom, ali i uporabe detektorskih naprava, ultrazvučne dijagnostike i slično.“

Međutim, važno je istaknuti da pretraga osobe, bez obzira na to poduzima li se s nalogom ili bez naloga, nikako ne podrazumijeva ulazak u tjelesne šupljine ili odvajanje nadomjesnih dijelova tijela ili tjelesnih pomagala (proteze i sl.), već se to smatra dokaznom radnjom tjelesnog pregleda koji je moguće provesti samo u slučaju sumnje na učin kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža te je u slučaju potrebe za istim nužno u smislu čl. 326. st. 3. i 4. ZKP-a pribaviti nalog suca istrage. Stoga je u takvim slučajevima (čl. 251. st. 4. ZKP-a) nužno zastati s daljnjom pretragom i u roku od tri sata pribaviti nužni nalog za tjelesni pregled, a ukoliko isto nije moguće nastaviti u spomenutom roku, pretraga se obustavlja i o tome obavještava nadležni državni odvjetnik.

Na koncu, prema odredbi članka 251. stavka 2. pretragu osobe provodi osoba istoga spola, osim ako to s obzirom na okolnosti provođenja pretrage nikako nije moguće. Okolnosti zbog kojih je pretragu provela osoba drugog spola unose se u zapisnik o pretrazi.

2.4.2.1. Sudska praksa

Zakonitost provođenja pretrage osobe bez naloga potvrdio je i Vrhovni sud Republike Hrvatske odlučujući o žalbama u više predmeta, kroz koje je obrana sporila zakonitost navedene radnje, što je niže citirano.

Odredbom članka 246. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine broj 152/08., 76/09., 80/11., 121/11. – pročišćeni tekst, 91/12. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske – 143112.) koja je bila na snazi u vrijeme poduzimanja osporenih radnji (a koja je u međuvremenu tek neznatno terminološki izmijenjena) bilo je propisano da „policija može bez naloga o pretrazi obaviti pretragu osobe pri izvršenju naloga o dovođenju ili pri uhićenju ako postoji vjerojatnost da ta osoba posjeduje oružje ili oruđe za napad ili ako postoji vjerojatnost da će odbaciti, sakriti ili uništiti predmete ili tragove koje treba od nje oduzeti kao dokaz postupku.“ Zbog toga policiji za poduzimanje pretraga osoba tada uhićenih okrivljenika M.M., L.S.M. i T.Ž. nije niti bio potreban sudski nalog, kako to pogrešno smatraju žalitelji, a njihovo pozivanje tih osoba prije poduzimanja pretrage da dragovoljno izruče predmete koji su se tražili predstavljalo je postupanje sukladno odredbi članka 243. stavka 2. ZKP/08. (Iz odluke VSRH, I Kž-Us-75/16-4 od 29. lipnja 2016.)

Kako su postojale osnove sumnje da optuženik preprodaje drogu, te kako je on pokušao pobjeći, to su se stekli uvjeti za uhićenje optuženika iz čl. 95. st. 2. toč.1. i 2. u svezi s čl.

94. st. 2. ZKP, pa imajući u vidu sve izloženo, kako je postojala i vjerojatnost da optuženik kod sebe ima oružje ili oruđa za napad, te da će odbaciti, sakriti ili uništiti predmete koje treba oduzeti kao dokaz u kaznenom postupku, ispunili su se uvjeti da policajci i bez naloga o pretrazi obave pretragu optuženika, predviđenu odredbom čl. 216. st. 3. ZKP. Budući da su predmeti pronađeni kod optuženika rezultat pretrage koja je obavljena u cijelosti sukladno s odredbama ZKP-a, to potvrđuje o privremenom oduzimanju predmeta, pa onda i zapisnik o vještačenju, predstavlja zakonite dokaze. (Iz odluke VSRH, I KŽ-757/01-3 od 8. studenoga 2001.)

2.4.3. Raščlamba radnji pregleda i pretrage osobe bez naloga

Raščlambom radnji pregleda i pretrage osobe bez naloga evidentno je kako su radnje podudarne u dijelu koji regulira temelj njihova provođenja. To nije neobično, imajući na umu da je temelj za provođenje izvidne radnje i policijske ovlasti *Pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava* jednak kao i za provođenje dokazne radnje *Pretrage osobe bez naloga*, dakle radi se o vjerojatnosti da osoba prema kojoj se postupa posjeduje oružje ili oruđe za napad ili da bi mogla odbaciti, sakriti ili uništiti predmete ili tragove koje od nje treba oduzeti kao dokaz u postupku.

Unatoč podudarnostima, značajna se razlika ogleda u dopuštenom opsegu policijskog postupanja između izvidne radnje pregleda osobe i dokazne radnje pretrage osobe bez naloga.

Svako postupanje ima svoje posebnosti. Taktika i metodika provođenja pregleda/pretrage osobe sukladno s tim variraju od slučaja do slučaja i ovise o trenutku pregleda/pretrage.

Ne ulazeći u detalje metodologije provođenja radnji pregleda i pretrage osobe, valja istaknuti da radnje korištene pri pretrazi osobe svakako obuhvaćaju raspon radnji pregleda osobe. Postupanja policije nemoguće je uopćiti i ona ovise o specifičnostima situacije. Planiranje i sistematičnost u okvirima okolnosti u kojima se pretraga osobe ima obaviti, zahtjevi su pred izvršiteljem pretrage, koji dokaznu radnju treba temeljito izvršiti. Kako je pretraga osobe bez naloga usko povezana s izvršenjem dovođenja i uhićenja, evidentno je kako u smislu planiranja postoje različite situacije. Ukratko treba navesti kako se dovođenje najčešće provodi temeljem naloga suda i postupanje je pritom uglavnom moguće planirati. Planski pristup moguće je i pri uhićenju, ukoliko je riječ o uhićenju osobe kao jednoj od radnji završne akcije u svezi s kriminalističkim istraživanjem; dok uhićenje prigodom zatjecanja pri počinjenju kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti najčešće stvara pretpostavke za primjenu neodgodive policijske ovlasti pretrage osobe bez naloga.

Još je značajnija razlika u kazneno procesnoj formalnoj vrijednosti navedenih radnji. Zapisnik o provedenoj dokaznoj radnji pretrage osobe nedvojbeno je dokaz u kaznenom postupku; dok se o pregledu osobe sastavlja izvješće koje formalnu vrijednost u kasnijem kaznenom postupku dobiva tek uz svjedočenje policijskih službenika, koji su ga načinili. Spomenuto svjedočenje nerijetko se provodi s duljim vremenskim odmakom od vremena izvršenja radnje, a što može utjecati na kvalitetu tako prikupljenog dokaza.

S tim u vezi valja podsjetiti da prema (Pavlović, 2017:702), „Najgore što se može dogoditi je da se kroz pregled provuče pretraga i tako obavljenu radnju učini beskorisnom. Njihovo razgraničenje polazi od opsega i intenziteta zadiranja u nepovredivost osobe.“

2.4.3.1. Sudska praksa

Prilikom postupanja policije na terenu nužno je točno i pravovremeno procijeniti situaciju i odlučiti koja će radnja biti poduzeta. Da se ponekad radi o nijansama ukazuje i niže citirani dio odluke Vrhovnog suda:

... svjedok M.R. kritičnog događaja nije vršio osobnu pretragu optuženika već tzv. pregled koji je uključivao pitanje što optuženik ima kod sebe, pa kad je sam optuženik zadigao majicu iz koje su ispala predmetna dva paketića ... što sve ukazuje na to da je obavljena radnja pregleda osobe jer se nije zadiralo u odjeću optuženika ni u njegovo tijelo.

... Isto tako u vezi s predmetnim događajem valja navesti da iz iskaza svjedoka policajca M.R. proizlazi da je isti pri pristupanju optuženiku pri uhićenju imao saznanja da je u ranijoj opservaciji kod optuženika pronađeno oružje, pa je imajući u vidu tu činjenicu postojala je vjerojatnost da optuženik opet posjeduje oružje u kojem slučaju je policajac mogao postupati i temeljem odredbe čl. 216. st. 3. Zakona o kaznenom postupku kada može obaviti i samu pretragu osobe bez naloga.

(Iz odluka VSRH, I Kž 273/10-3 od 1. srpnja 2010.)

3. STATISTIČKI POKAZATELJI I PREGLED POLICIJSKE PRAKSE

Kroz istraživačke i analitičke radnje za pripremu ovog rada, provedena je analiza pojedinih nasumično odabranih predmeta Policijske uprave zagrebačke, u kojima su provedena uhićenja osoba, a analizirani predmeti bili su iz različitih državnoodvjetničkih nadležnosti i iz različitih domena kriminaliteta.

Osnovni cilj analize bio je utvrditi učestalost primjene dokazne radnje pretrage osobe bez naloga, dok su sporedni ciljevi bili utvrđenje međuzavisnosti broja uhićenja (temeljem različitih ovlasti) i broja izvršenih pretraga osoba općenito (s nalogom i bez naloga). Također se nastojalo utvrditi postoje li razlike u pristupu postupanja u odnosu pretrage osobe kod uhićenja, s obzirom na državnoodvjetničku nadležnost i/ili liniju rada pojedinih vrsta kriminaliteta.

Ukupno su analizirana 84 predmeta iz razdoblja od 2018. do 2020. g., od čega 55 predmeta kriminalističkih istraživanja iz domena: kaznenih djela protiv imovine (17), kaznenih djela protiv života i tijela (15), kaznenih djela kriminaliteta droga (13) i kaznenih djela organiziranog kriminaliteta i droga (10). Predmeti s kaznenim djelima protiv imovine, života i tijela te kriminaliteta droga bili su iz općinske ili županijske državnoodvjetničke nadležnosti, dok su predmeti s kaznenim djelima organiziranog kriminaliteta i droga bili iz državnoodvjetničke nadležnosti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (u daljnjem tekstu: USKOK).

Kroz 45 analiziranih predmeta općinske i županijske državnoodvjetničke nadležnosti utvrđeno je 89 uhićenja osoba temeljem ovlasti iz čl. 107. st. 1. t. 2.¹³ ZKP-a; te 6 uhićenja temeljem ovlasti iz čl. 107. st. 1. t. 3.¹⁴ ZKP-a. Ni kroz jedan analizirani predmet nije utvrđeno

¹³ Uhićenje osobe za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoji neki od razloga za određivanje istražnog zatvora iz članka 123. ZKP-a.

¹⁴ Uhićenje osobe zatečene u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti.

provođenje dokazne radnje pretrage osobe. U situacijama kada bi kod uhićenika bili pronađeni predmeti koji bi se mogli upotrijebiti kao dokaz u postupku, oni su pronađeni pregledom osobe, uz veliki broj slučajeva dragovoljnog izručenja od strane uhićenika. Kroz analizu spomenutih predmeta nije moguće zaključiti što je razlog velikom broju dragovoljnih izručenja no isto bi svakako zahtijevalo dugoročniju situacijsku analizu, koja bi se ponajprije temeljila na neposrednoj ocjeni koju bi dali policijski rukovoditelji, u kratkome vremenu nakon izvršenja pregleda osoba.

Nadalje, obavljenom analizom 10 predmeta iz državnoodvjetničke nadležnosti USKOK-a utvrđeno je 45 uhićenja osoba temeljem ovlasti iz čl. 107. st. 1. t. 2. ZKP-a, od čega je nad 35 osoba provedena pretraga osobe s nalogom. Riječ je o opsežnim i pomno planiranim predmetima s primjenom posebnih dokaznih radnji, u kojima je završna akcija bila planirana i u tom smislu unaprijed pripremljeni nalozi za pretrage osoba, kao i nalozi za druge dokazne radnje.

Također, provedena je analiza 19 predmeta uhićenja temeljem europskog uhiđbenog naloga i 10 predmeta uhićenja temeljem tjeralice sudova s rješenjima o pritvoru ili istražnom zatvoru. Ukupno je utvrđeno 29 uhićenja osoba temeljem ovlasti iz čl. 107. st. 1. t. 1.¹⁵ ZKP-a, kojom prilikom ni jedan uhićenik nije bio pretražen. Naprijed opisani podaci, pregledno su prikazani u tablici 2.

Tablica 2: Analiza međuodnosa broja uhićenih osoba prema temelju uhićenja i provedenih dokaznih radnji pretrage osoba te prema domeni kriminaliteta

	KD protiv imovine	KD protiv života i tijela	KD kriminaliteta droga	KD org. i krim. i krim. droga (USKOK)	Europski uhiđbeni nalog	Tjeralice pritvor/ istražni zatvor	Ukupno
Broj analiziranih spisa 2018.-2020.	17	15	13	10	19	10	84
Broj uhićenih osoba	21	15	14	45	19	10	124
Broj uhićenja po čl. 107. st. 1. t. 1. ZKP-a	-	-	-	-	19	10	29
Broj uhićenja po čl. 107. st. 1. t. 2. ZKP-a	19	13	12	45	-	-	89
Broj uhićenja po čl. 107. st. 1. t. 3. ZKP-a	2	2	2	0	-	-	6
Broj izvršenih pretraga osobe s nalogom/bez naloga	0	0	0	35/0	0	0	35/0

Kvantitativnom analizom navedenih predmeta kriminalističkih istraživanja i tjeralice nedvojbeno se nameće zaključak kako policija kroz situacije uhićenja osoba u pravilu primjenjuje policijsku ovlast *pregled osobe*, osim iznimno u slučajevima završnih akcija opsežnih kriminalističkih istraživanja, gdje uhićenjima osoba pristupaju uz prethodno ishodiene naloge za pretragu osoba.

¹⁵ Uhićenje osobe protiv koje se izvršava dovedbeni nalog te rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru.

Međutim, sadržajnom analizom predmeta kriminalističkih istraživanja, poglavito kroz predmete gdje su uhićenja izvršena temeljem zatjecanja na počinjenju kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, utvrđena je dovoljna razina vjerojatnosti da bi se nad uhićenikom mogla provesti dokazna radnja pretrage osobe bez naloga.

Kroz većinu predmeta postupanja po europskom uhiđbenom nalogu ili tjerajica sudova s rješenjem o pritvoru ili istražnom zatvoru, također je utvrđena visoka razina vjerojatnosti da bi se nad uhićenikom mogla provesti dokazna radnja pretrage osobe bez naloga, budući da je riječ o predmetima gdje je opstojnost osnovane sumnje već utvrđena i na temelju nje su naložene mjere koje podrazumijevaju uhićenje. Dodatno, kod europskog uhiđbenog naloga postoji dvostruka provjera opstojnosti osnovane sumnje, od strane inozemnih i domaćih pravosudnih tijela; radi se o težim i složenijim oblicima kaznenih djela, a osobe izbjegavaju kazneni progon ili druge mjere koje se prema istima imaju primijeniti. Jednako tako, u predmetima traganja za osobom prema kojoj je doneseno rješenje o pritvoru ili istražnom zatvoru, nerijetko se radi o osobama s kriminalnom prošlošću i kaznenim djelima s elementima nasilja, a iz samih okolnosti kaznenog djela proizlazi vjerojatnost da bi osoba bila u posjedu predmeta ili tragova koje bi mogla odbaciti, sakriti ili uništiti ili da bi bila u posjedu sredstva za napad.

4. ZAKLJUČAK

Pretraga osobe kao dokazna radnja specifičan je pravni instrument koji omogućava državi zadiranje u privatni integritet osobe te je stoga ponajprije dozvoljena na temelju naloga nadležnog pravosudnog tijela. Međutim, pravovremeno osiguranje takvog naloga u određenim situacijama jednostavno nije moguće. Radi se o situacijama koje zahtijevaju brzo i adekvatno postupanje u trenutku pristupa osobi za koju postoje zakonski razlozi za uhićenje, dovođenje ili pri provođenju očevida te je izgledno da ona u tom trenutku kod sebe drži kakvo sredstvo za napad; odnosno ako je to prijeko potrebno radi otklanjanja opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovinu većeg opsega ili da bi ta osoba mogla na negativan način manipulirati dokazima ili tragovima koji se trebaju od nje oduzeti. Dakle, specifični zahtjevi osiguranja sigurnosti te potreba osiguranja dokaza opravdani su razlozi koje je i zakonodavac prepoznao u potrebi reguliranja praktičnih situacija kada je ishođenje naloga za pretragu osobe nemoguće osigurati prije izvršenja same radnje.

Stoga, iako u praksi rijetko korištena, pretraga osobe bez naloga vrijedan je instrument u nadležnosti policije; a u slučaju očevida i državnog odvjetnika te istražitelja, koji bi, uz nužno poštovanje zakonskih pretpostavki za provođenje pretrage osobe bez naloga, valjalo češće primjenjivati te mu u odnosu na pregled osobe dati prioritet. Naime, upravo zbog veće mogućnosti zahvata u predmet pretrage te veće formalne vrijednosti provedene radnje u smislu dokazne vrijednosti njezinih rezultata, pretraga se u odnosu na pregled osobe nameće kao radnja koja može osigurati relevantan i na zakonski neupitan način pribavljen dokazni materijal.

Specifičnost pretrage osobe bez naloga ogleda su u obvezi utvrđenja postojanja zakonskih pretpostavki za njezino izvršenje kako u smislu trenutka poduzimanja takve pretrage, tako i glede vjerojatnosti posjedovanja specifičnih predmeta i manipulacije njima od strane osobe koju valja pretražiti. Pravilno i pravovremeno utvrđenje navedenih pretpostavki izuzetno je bitno kako bi se prevenirala mogućnost kasnijeg propitivanja osnovanosti i zakonitosti provođenja spomenute radnje.

O razlozima nedovoljno čestog poduzimanja pretrage osobe bez naloga teško je dati konkretan odgovor. Unatoč redovitim edukacijama, može se pretpostaviti da se radi o nedovoljnom poznavanju ovlasti ili lošoj procjeni policijskih službenika koji se zateknu u takvim situacijama, neodobravanju od strane rukovodećih službenika koji i sami ne shvaćaju vrijednost i važnost radnje ili čak njihovoj bojazni da će provođenjem takve radnje naštetiti probicima daljnjeg kaznenog postupka.

Stoga službene osobe trebaju raspolagati znanjem kada je i pod kojim okolnostima moguće izvršiti predmetnu dokaznu radnju te na koji način fiksirati njezine rezultate, ali i koje su njezine prednosti u odnosu na neformalnu, a metodološki sličnu policijsku ovlast pregleda osobe. Jedino je na taj način moguće osigurati temelj da primjena ove dragocjene, zakonom propisane dokazne radnje u praksi pridonese ostvarenju probitaka kaznenog postupka uz istovremeno osiguranje postupovnih prava obrane.

LITERATURA

1. Đurđević, Z. (2012). *Odluka Ustavnog suda RH o suglasnosti Zakona o kaznenom postupku s Ustavom*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 19, broj 2/2012., str. 409-438.
2. Gačić, M. (2001). *Pisanje i objavljivanje znanstvenih i stručnih radova*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
3. Garačić, A., Novosel, D. (2018). *Zakon o kaznenom postupku u sudskoj praksi*. Rijeka: Libertin naklada.
4. Gluščić, S., Veić, P. (2015). *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
5. Gluščić, S. (2013). *Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 20, broj 2/2013., str. 613-630.
6. Kos, D., Novosel, D., Nola, S., Božić, H., Klarić, G., Kordej, A., Pavičić, A. (2014). *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori kaznenog postupovnog prava*. Zagreb: Narodne novine.
7. Krapac, D. (2003). *Prva knjiga: Institucije, Kazneno procesno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
8. *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*. Narodne novine 6/99.
9. Modly, D., Mršić, G. (2014). *Suvremene kriminalističke teorije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
10. Pavičić, B., Veić, P., Vučković, M., Radolović, A. (1998). *Zakon o kaznenom postupku*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija.
11. Pavlović, Š. (2017). *Zakon o kaznenom postupku*. Rijeka: Libertin naklada.
12. *Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika*, Narodne novine 89/10. i 76/15.
13. *Pravilnik o prijemu i postupanju s uhićenikom i pritvorenikom te o Evidenciji pritvorenika u pritvorskoj policijskoj jedinici*, Narodne novine 88/09., 78/14., 132/16. i 50/19.
14. *Priručnik o izdavanju i izvršavanju europskog uhiđenog naloga*, Europska komisija C(2017) 6389.
15. *Protokol o zajedničkom radu policije i državnog odvjetništva tijekom prethodnog i kaznenog postupka* od 29. kolovoza 2011., https://mup.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//mup_dorh_protokol.pdf – 19. 8. 2020.

16. Turudić, I., Pavelin Borzić, T., Bujas, I. (2014). *Europski uhidbeni nalog s primjerima iz sudske prakse*. Zagreb, Novi informator.
17. Veić, P. i drugi (2009). *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. Zagreb: Narodne novine.
18. *Zakon o kaznenom postupku*, Narodne novine 152/08., 76/09., 80/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19.
19. *Zakon o kaznenom postupku*, Narodne novine 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02., 62/03., 178/04., 115/06.
20. *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*, Narodne novine 76/09., 92/14., 70/19.
21. *Zakon o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije*, Narodne novine 91/10., 81/13., 124/13., 26/15., 102/17., 68/18., 70/19.
22. *Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta*, Narodne novine 76/09., 116/10., 145/10., 57/11., 136/12., 148/13., 70/17.

Summary

Damir Maračić

Searching a person without a warrant in criminal proceedings

A search of a person without a search warrant, legally regulated by the Criminal Procedure Act, is a very valuable criminal procedure action given to the police. Unfortunately, it is not very often used in practice.

This article presents and elaborates the components of this evidentiary action, certain measures to ensure the presence of the defendant during criminal proceedings (compulsory appearance, arrest, European Arrest Warrant), defendant's rights, comparison of the scope of a search of a person, the relation between the number of arrests and of conducted searches, as well as an overview of a Croatian police and judicial practice regarding this issue.

The aim of this article is to affirm the possibility of the implementation of the search of a person without a search warrant and to raise the level of police officers' awareness of this evidentiary action, which is usually conducted at the beginning of an open proceeding against the defendant and which significantly contributes to the evidentiary value of criminal procedure, credibility of police conduct and the protection of general security of all participants in the proceedings.

Keywords: search, search of a person without a warrant, compulsory appearance, arrest.